

OKULÖNCESİ EĞİTİMDE ÖĞRETMEN-ÖĞRENCİ İLETİŞİMİNİN KİŞİLİĞİN GELİŞİMİNDEKİ YERİ

Dr. Alev ÖNDER

M.Ü.A.E.F. İlköğretim Bölümü, Öğretim Görevlisi

Abstract

In this article, teacher's communicational behavior was reviewed in relation to the development of some personality characteristics of pre-school children. Self-acceptance, self-trust, sensitivity to the needs and emotions of his/her own and other people were discussed on the basis of relevant literature. Some practical advice for teachers in order to support the children's personality characteristics were stressed upon.

I- GİRİŞ

Bu yazıda, günümüzde eğitim yoluyla insan yetiştirme için gerekli görülen kişilik özelliklerinden; kendini kabul etme, kendine güven, kendisinin ve başkalarının ihtiyaçlarına, duygularına duyarlı olma özelliklerini kazanmaları için, öğretmenlerin okulöncesi çocuklarıyla nasıl iletişim kurmaları gerektiği üzerinde durulmuştur. İlgili literatür çerçevesinde, konu ile ilgili bazı önerilerde bulunulmuştur.

İnsanlar arasında kurulan ilişkilere bakıldığında, insan ilişkilerinin ne kadar çeşitli olduğu görülür. Doğduğu andan itibaren, çocuk çevresindeki insanlarla ilişkiler halindedir. Anne-baba çocuk ilişkisinden, akranlarla ilişkilere, öğretmen öğrenci ilişkisinden, işveren çalışan ilişkilere değin, bir çok ilişkiyi kurmak ve sürdürmek durumundadır. Diğer yandan, insanın üstlenmek zorunda kaldığı, çocuk, kardeş, öğrenci, komşu, vatandaş gibi sosyal roller de vardır. Söz konusu çeşitli sosyal ilişkilerin ve rollerin insan için hem olumlu hem de olumsuz nitelik taşıdığı söylenebilir. Bu kadar çok ilişkiler ve roller, insanın yaşamını sürdürebilmesi için gerekli olan ihtiyaçlarını karşılaması açısından önemlidir. İnsan ilişkileri ve rolleri sayesinde, yaşamını sürdürmeyi başarabilir. Beslenme ihtiyacını da, güvenlik ihtiyacını da, kendini gerçekleştirme ihtiyacını da(1) bu sayede giderebilir. Farklı ilişkiler ve roller insanın yaşamına anlam da kazandırır. Ancak böylesine çok sayıda ilişkiyi ve rolü sürdürmek bir yandan da insana yükümlükler de getirir. İlişkileri ve rolleri yerine getirmek için sosyal beceriler de denilen bazı özel becerilere ihtiyaç vardır. Bu becerilerin bir kısmı kişilerarası iletişim becerileridir. İnsan ilişkilerinin kurulması ve sürdürülmesi, rol gereklerinin yerine getirilmesi, karşılıklı mesajların alınıp

verildiği iletişimle mümkün olur. Başka bir deyişle, iletişim olmadan sosyal ilişkilerin ve rollerin varlığından söz edilemez.

I-1. Çağımıza Uygun İnsan Modeli

Çağımızda kişilerarası iletişimi, özellikle öğretmen öğrenci iletişimini, insan yetiştirme yani eğitim açısından ele alırken, yetiştirilecek insan modelinin dikkate alınması gerektiği açıktır. Çünkü eğitim, toplumun yetiştirmek istediği insan modelini hedefleyen bir süreçtir. Yetiştirilmek istenen insan modeli, içinde yaşanan çağa göre değişebilir.

Günümüz koşullarında, ayakta kalabilecek, günün değişen koşullarına sağlıklı olarak uyum yapabilecek bireyin kazanması gereken kişilik özellikleri arasında Kendine güvenmeyi, kendisinin ve başkasının ihtiyaçlarına, duygularına duyarlı olmayı sayabiliriz. Bu özelliklerin yanısıra daha başka kişilik özellikleri de sayılabilir. Ancak bu yazının sınırları düşünülürse, söz konusu üç özelliği ele almanın uygun olduğu görülür.

Bu özelliklerden birisi, insanın kendi ihtiyaç ve duygularının farkında olması ve uygun biçimde ifade etmesidir. Kişiliğin, kişinin farkında olduğu kısmı diyebileceğimiz kendilik bilincinin kazanılması ile ilgili olan bu gelişim, okulöncesi dönemden başlayarak kişinin yaşamında önemlidir. Kişinin ihtiyaç ve duygularının bilincinde olması, bu ihtiyaç ve duygularını uygun biçimde gidermesi açısından da önem taşır. İhtiyaç ve duyguları, ifade bulmayan, giderilmeyen bir insan, çocuk ta olsa, genç ya da yetişkin de olsa, dengesiz bir durumdadır. Hırçın, mutsuz, saldırgan olabilir. Öğrenme sürecine yeterince dikkatini veremez.

İkinci özellik ise başka insanların ihtiyaç ve duygularının farkında olmak ve onların ihtiyaç ve duygularını da dikkate almaktır. Yalnızca kendi ihtiyaç ve duygularına saplanıp kalmamaktır. Diğer bir deyişle bireyin kendini başka insanların yerine koyarak onları anlamaya çalışması ve ilişkilerini buna göre düzenlemesi demektir. Bu özelliğin de gelişmesi önemlidir. Çünkü bireyin, giderek karmaşıklaşan toplumsal çevrede,

ihtiyaçlarını karşılayabilmesi için başkalarıyla bir arada yaşayabilmesi, işbirliği kurabilmesi gereklidir.

I-2. Uygun Öğretmen Davranışları

Öğretmenin, okulöncesinden başlayarak, çocukla iletişimde, onun ihtiyaç ve duygularını dikkate alarak iletişim kurması, bu özelliklerin gelişmesine katkıda bulunabilir. Bunun için, yalnızca kuru akademik bilgilerin kazanılmasını hedefleyen bir çalışma tarzı yeterli değildir. Öğretmenin, çocuğun hem ihtiyaç ve duygularını dikkate alması, kabul etmesi hem de onları nasıl ifade edebileceğini, nasıl giderebileceğini göstermesi gerekir (2). Bu çabaya başlama noktası, her şeyden önce çocuğun duygularını kabul etmektir. Reddetmek değil, "Erkek olduğu" için ya da "artık büyüdüğü için" korkusunu belli etmemeye zorlanan çocuk kendisini olduğu gibi kabul edebilmekte sorun yaşayabilir. Bu durumdan kendilik değeri olumsuz olarak etkilenebilir. Kendilik değeri düşen çocuk içine kapanabilir ya da tam tersine, kendilik değerini onaracağını sandığı, istenmeyen, dikkat çekme davranışlarına yönelebilir. Öğretmenin ihtiyaçları, duyguları kabul edici yaklaşımı, çocuğun kendine güven kazanmasını sağlayarak onu başarıya götürebilir (3). Öğretmenin çocuğun ihtiyaç ve duygularına önem verdiğini göstermesi, çocuğun yalnızca kendi ihtiyaç ve duygularının farkına varmasını ve bu konuda bilinçlenmesini sağlamakla kalmaz, aynı zamanda, kendisinin de başka insanların ihtiyaç ve duygularını anlamaya çalışmasını kolaylaştırır. Çocuğun duygularını ifade etmesini sağlamanın bir yolu, öğretmenin de kendi duygularını gizlemek yerine, açığa vurmasıdır. Duygularını açıkça ifade eden bir öğretmenin öğrencileri de duygularını ifade etme cesaretini bulurlar. Hata yaptığı zaman ezilip büzülmek yerine ya da çocukları azarlayıp üste çıkmaya çalışmak yerine, hatasını kabul edip üzülmediğini açıklayan bir öğretmen, çocuklara daha yakınlık ve çocuklara açık iletişimin canlı bir örneğini sunmuş olur. Her konuda olduğu gibi iletişim davranışları konusunda da en etkili eğitim yöntemlerinden birinin "model olmak" olduğu unutulmamalıdır (4,5).

Çocuğun duygularını ve ihtiyaçlarını anlamanın bir yolu, öğretmen tarafından yeterince dinlenmesidir. Özellikle aktif dinleme denilen, iletişim becerisinin uygulanmasıyla, çocuğun, dikkate alındığını, kabul edildiğini algılaması mümkün olabilir (6). Aktif dinleme sırasında öğretmen, çocuğa konuşma fırsatı sağlayarak, tüm dikkatini çocuğu dinlemeye vererek, beden dilini, çocuğun hareketlerine uydurarak, çocuğun söylediklerini ona geri yansıtarak ve söylediklerini özetleyerek, onu dinlediğini, anlamaya çalıştığını, anladığını gösterirse, çocuk kendini daha çok ifade etmeye çalışır. Böylece yalnızca çocuğun kabul edildiğini algılaması sağlanmış olmakla kalmaz, sorunları da zamanında fark edilecek çözümlenmeye çalışılır.

Çocuğun ihtiyaç ve duygularına gösterilen özen, kişiliğine saygı duymak demektir. Kişiliğine saygı duyulduğunu hissetmesi için 4 yaşındaki çocuktan da gerektiğinde "özür dileyebilir". Odasına "kapısı vurularak" girilebilir. Zaten yapması gereken bir şeyi yaptığında "teşekkür edilebilir". Sınıfa giren bir misafirin kendisini izlemesi için "izni alınabilir". Ona verilen bir söz yerine getirilmediğinde, yetişkin kendisine bir "açıklama borçludur". "Çocuktur anlamaz", ya da "nasıl olsa unuttur" diye düşünmeden, çocuğu boş sözlerle avutmak yerine, kandırmaya çalışmak yerine, gerçeği anlayabileceği bir biçimde anlatmak daha doğrudur(7).

Çocuğun avutulmaya, kandırılmaya çalışıldığı durumlarda, yetişkinlere olan güvenini yitirmesi söz konusu olabilir. Örneğin aşı olmadan önce, yetişkinin (öğretmenin ya da anne-baba) "hiç acımayacak" sözüne inanan çocuk, gerçekte canı yandığı zaman, yetişkine güvenini yitirebilir. "Yarım saatliğine" anneanne ile evde bırakılan çocuğun, aradan 4 saat geçtiği halde anne-babasını görememesi, başkalarına güven duygusunu zedeleyebilir. Bilindiği gibi, başkalarına güven duymayan çocuk, kendine de güven geliştiremez. Yaşamın ilk yıllarında temel güven duygusunu yaşamamış olan çocukların, kendine güven duygularındaki eksiklik nedeniyle, başkalarıyla, gerçek ilişkiler kurmakta zorlanabilecekleri görüşü kabul edilmektedir (8, 9).

II-SONUÇ

Yaşadığımız günün koşullarında çocuğun dengeli, sağlıklı ve uyumlu olabilmesi için, kendisinin ve bir ölçüde çevresinin sorunlarını çözebilmesi için, diğer kişilik özellikleri arasında, bu üç özelliğe yer verilmesi gereği, gerek eğitimciler gerekse psikologlar tarafından önerilmektedir (6, 7, 8, 9, 10, 11). Öğretmene düşen, çocuğun eğitim ortamını ve yaşantılarını bu yönde düzenlemesi ve çocukla kurduğu iletişimde adı geçen unsurlara özen göstermesidir. Böylece çocuğun yalnızca akademik hedeflere ulaşması değil, bir bütün olarak eğitilmesi için sosyal becerilerinin de dikkate alınması sağlanmış olur.

KAYNAKLAR

- (1)- MASLOW, A. (1954). Motivation and Personality. New York: Harper.
- (2)- GORDON, T. (1993). Etkili Öğretmenlik Eğitimi. Çev. E. Aksay, B. Özkan. İstanbul: Ya-Pa yayımları.
- (3)- BAŞARAN, İ. E. (1992). Eğitim Psikolojisi. 12. Baskı. Ankara: Gül Yayınevi.
- (4)- BANDURA (1977). Social Learning Theory. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.

- (5)- SCHUNK, D. H. (1987). Peer models and children's behavioral changes. Review of Educational Research. 57.149-174.
- (6)- GELDARD, K. & Geldard, D. (1997). Counselling Children. London: Sage Publications.
- (7)- RUTTER, M. (1984). Helping Troubled Children. Middlesex: Penguin Books.
- (8)- ADLER, A. (1964). Social Interest: A Challenge to Mankind. New York: Capricorn.
- (9)- ERIKSON, E. (1967). Childhood and Society. 2nd edition. London: Penguin Books.
- (10)- CÜCELOĞLU, D. (1992). İçimizdeki Çocuk. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- (11)- YAVUZER, H. (1991). Ana-Baba ve Çocuk. İstanbul: Remzi Kitabevi.